

สภาพและปัญหาการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม

Conditions and Problems in Information Management of The Indigo Fabric Community Enterprise Group

ภาวิณี แสนชนม์¹

น้ำทิพย์ วิภาวิน²

ฉันทนา เวชโอสถศักดิ์³

พธู ศุศรีพิทักษ์⁴

Pawinee Sanchon¹

Namtip Wipawin²

Chantana Wech-o-sotsakda³

Patoo Cusripituck⁴

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นหัวหน้ากลุ่มและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผ้าย้อมครามในประเทศไทย จำนวน 15 กลุ่มๆ ละ 2 คน รวม จำนวน 30 คน คัดเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามในประเทศไทยที่ได้รับการรับรองคุณภาพสินค้าผ้าย้อมคราม 5 ดาว (OTOP) จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนกับกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2559-2560 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ (1) ด้านนโยบายการจัดการสารสนเทศ พบว่าส่วนใหญ่ขาดนโยบายการจัดการสารสนเทศแต่เป็นนโยบายในการกำหนดประเภทผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมคราม รองลงมาคือนโยบายด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และ (2) ด้านกระบวนการจัดการสารสนเทศ ส่วนใหญ่มีการจัดการสารสนเทศเกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าย้อมคราม รองลงมาคือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ โดยส่วนใหญ่จัดเก็บและรวบรวมข้อมูลในรูปแบบหนังสือ แผ่นพับ สมุดบันทึก และรูปภาพ รองลงมาเป็นสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบเว็บไซต์ เฟซบุ๊ก วิกิพีเดีย และ แผ่นซีดี ถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่วิถีผลิตผ้าย้อมครามโดยวิธีชุมชนปาฐะ และประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ เว็บไซต์ รายการโทรทัศน์ 2) ปัญหาการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย จำแนกเป็น 2 ด้านคือ (1) ด้านนโยบาย ส่วนใหญ่มีนโยบายแต่ไม่ได้มีการบันทึกนโยบายไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงและขาดความชัดเจน และ (2) ด้านกระบวนการจัดการสารสนเทศส่วนใหญ่เป็นปัญหาการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลด้านการออกแบบลายผ้าและผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการของตลาดและความสม่ำเสมอในการย้อมสีผ้าย้อมคราม รองลงมาคือปัญหาการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: ผ้าย้อมคราม; การจัดการสารสนเทศ; กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

¹ รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร และนักศึกษาปริญญาเอก
แขนงสารสนเทศศาสตร์ สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
e-mail: pawineesanchon@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำแขนงสารสนเทศศาสตร์ สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
e-mail: namtip.wip@stou.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะวิทยาการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
e-mail: peddy.w@gmail.com

⁴ อาจารย์ ดร. ประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
e-mail: patoo.cus@mahidol.ac.th

Abstract

The qualitative research aimed to investigate the conditions and problems of the information management of the indigo fabric community enterprise groups. This research samples comprised thirty leaders and members from fifteen indigo fabric community enterprise groups of Thailand; two samples per group. They were selected through the purposive sampling and from the Thai indigo fabric community enterprise groups certified with a five-star guarantee of quality (OTOP–One Tambon One Product) given by Department of Community Development, Ministry of Interior and registered as a community enterprise with Department of Agriculture Extension, Ministry of Agriculture and Cooperatives during 2016-2017. The instruments used in this study were semi-structured recording forms and in-depth interview forms. Data analysis adopted the inductive content analysis.

The result revealed that 1) The conditions of the information management of the indigo fabric community enterprise groups in Thailand could be classified into two aspects as follows: (1) In the information management policies aspect, it was found that most groups lacked of the information management policies but had policies to determine the type of indigo fabric product, followed by the channel of distribution policies and (2) In information management process aspect, it was found that most groups provided the information management about indigo fabric production process, followed by the development of new products. Most groups stored and collected data in the form of books, brochures, notebooks and photos, followed by electronic information; websites, Facebook, videos and CDs. The knowledge of indigo fabric production procedure was spread and disseminated by word of mouth and electronic public relations; website and TV programs. 2) The problems of the information management of the indigo fabric community enterprise groups in Thailand could be classified into 2 aspects as follows: (1) In the policy aspect, most groups had policies but failed to record in writing. There was no direct and lack of clarity and (2) In the information management aspect, most problems were data storage and collection of pattern design and products which responded to market's needs and the consistency of indigo fabric dyeing as well as the problems of systematical knowledge dissemination.

Keywords: Indigo Fabric, Information Management, Community Enterprise Groups

บทนำ

วิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าการให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นรูปนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชนทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนประกาศกำหนด (Phraratchabanyat Songssoem

Wisahakit Chumchon B.E. 2548, 2005) การพัฒนาการประกอบการของวิสาหกิจชุมชนสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ 1) วิสาหกิจชุมชนระดับครอบครัว เป็นแบบพึ่งตนเองเป็นการประกอบกิจกรรมเพื่อใช้ในครอบครัวเพื่อทดแทนการพึ่งพาจากภายนอก 2) วิสาหกิจชุมชนระดับชุมชนและเครือข่าย เป็นการประกอบกิจการโดยกลุ่มเพื่อตอบสนองการอุปโภคบริโภคในชุมชนและเครือข่าย ซึ่งสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นวิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้าได้เพื่อที่จะแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามในปัจจุบัน มีการขยายตัวจากวิสาหกิจชุมชนระดับครอบครัว เป็นวิสาหกิจระดับชุมชนและเครือข่ายมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดในภาคอีสานและภาคเหนือ ได้แก่ สกลนคร อุตรธานี นครพนม มุกดาหาร กาฬสินธุ์ อำนาจเจริญ อุบลราชธานี และแพร่ ส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มกันของสมาชิกที่มีความผูกพันเกี่ยวกับภูมิปัญญาผ้าย้อมครามและต้องการฟื้นฟู อนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าย้อมครามให้ฟื้นคืนชีวิตอีกครั้ง ประกอบกับภาครัฐมีการสนับสนุนให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าจากวัตถุดิบที่มาจากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีการระบวงการเรียนรู้ เป็นหัวใจสำคัญ มีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย และมีอาชีพเสริม เพิ่มพูนรายได้ เมื่อว่างจากการประกอบอาชีพหลักจากการทำไร่ ทำนา จึงเกิดการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านที่เห็น ความสำคัญและต้องการฟื้นฟูภูมิปัญญาผ้าย้อมคราม และอนุรักษ์ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไม่ให้สูญหาย เพื่อส่งทอด สืบต่อไปยังลูกหลานอย่างยั่งยืน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามส่วนใหญ่ผลิตผ้าย้อม ครามจากสีธรรมชาติที่ได้จากต้นคราม และใช้เส้นใย ผ้าย้อมสีคราม เพราะเส้นใยผ้าย้อมสีครามดีที่สุด และมีการผลิตกันมากในแถบจังหวัดภาคอีสานและ ภาคเหนือ เพราะต้นครามเป็นพืชสมุนไพรโบราณที่ เจริญเติบโตได้ดีในที่ดินน้ำไม่ท่วมขัง ชอบแสงแดดจัด โดยเฉพาะในจังหวัดสกลนครเป็นแหล่งผลิตผ้าย้อม ผ้าย้อมครามใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและส่งออก ผลิตภัณฑ์ครามไปยังต่างประเทศมากที่สุด จนทำให้ ได้รับการประกาศให้เป็นนครหัตถศิลป์โลกเจ้าแห่งคราม ธรรมชาติ จากสภาหัตถศิลป์โลก (World Crafts Council, 2018) นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์จากผ้าย้อมคราม ยังเป็นที่นิยมและมีแนวโน้มที่ดีในการเติบโตของตลาด ดังจะเห็นได้จากรายได้จากการจำหน่ายผ้าย้อมคราม ในปี พ.ศ. 2560 มีมูลค่ารวมประมาณ 700 ล้านบาท (Office of Commercial Affairs Sakon Nakhon, 2017) โดยร้อยละ 90 จำหน่ายในประเทศและ อีกร้อยละ 10 จำหน่ายในต่างประเทศ โดยมีประเทศ ญี่ปุ่นและประเทศอังกฤษเป็นตลาดหลัก

การใช้สีครามเป็นการใช้สีย้อมผ้าที่ไม่มีสารพิษ เจือปนทำให้เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศซึ่งมี ความเข้มงวดในเรื่องวัสดุธรรมชาติ หรือ สินค้าบริโภค ที่ปราศจากสารพิษ สารเคมี อันเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญของ สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์กร มหาชน) กระทรวงพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (BEDO) เพื่อพัฒนาการผลิต การออกแบบ และการตลาด ที่เชื่อมโยงเป็นผลิตภัณฑ์ในการช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม และให้การสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั่วประเทศ

การจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นการดำเนินงานสารสนเทศ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนซึ่งเรียกว่าเป็น ข้อมูลหรือ สารสนเทศผ้าย้อมครามในกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมคราม และการให้บริการผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมคราม ซึ่งเป็นการ ประกอบการของผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมคราม เพื่อการจัดการ "ทุนของชุมชน" อย่างสร้างสรรค์ เพื่อสร้างรายได้และ เพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชน

สารสนเทศผ้าย้อมคราม คือความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ภูมิปัญญาเรื่องผ้าย้อมจากสีธรรมชาติที่ได้ จากต้นคราม โดยใช้เส้นใยที่ได้จากธรรมชาติเช่น ผ้า ย้อม และไหม แล้วนำมามัดย้อมให้เป็นลวดลายตาม เอกลักษณ์ของพื้นถิ่น ประเทศไทยเป็นหนึ่งใน หลายประเทศที่ผลิตผ้าย้อมครามโดยมีประเทศ อินเดียเป็นศูนย์กลางการผลิตผ้าย้อมครามที่เก่าแก่ ที่สุดของโลก และยังมีประเทศอื่นๆ ที่ผลิตผ้าย้อมคราม เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แอฟริกา อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และไทย แต่ละประเทศ จะมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของตนเองในการทำผ้า ย้อมคราม เช่น ประเทศอินเดียเป็นประเทศที่มี วัฒนธรรมในการใช้สีครามย้อมผ้าโดยใช้เทคนิค การย้อมด้วยการสร้างแม่พิมพ์จากไม้เป็นลวดลาย ต่าง ๆ และนำมาประทับลงบนผืนผ้า ประเทศจีนนิยม ใช้เทคนิคการเขียนเป็นลวดลายบนผืนผ้า ประเทศญี่ปุ่น นิยมเทคนิคการมัดย้อมที่เรียกว่าชิโบริ ส่วนประเทศลาว และประเทศไทยนิยมใช้เทคนิคการย้อมผ้ามัดหมี่ (Phupaka, 2015)

ดังนั้น การจัดการสารสนเทศผ้าย้อมคราม ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตและให้บริการผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมคราม จึงมีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายสารสนเทศและแผนเทคโนโลยีสารสนเทศด้านผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นเมืองซึ่งในที่นี้หมายถึงผ้าย้อมคราม กระบวนการจัดการสารสนเทศผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมคราม ได้แก่ การจัดหาและรวบรวม การวิเคราะห์สารสนเทศและจัดเก็บ การสร้างฐานข้อมูล การบริการและเผยแพร่สารสนเทศ (Wipawin, 2010) การจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามอย่างเป็นระบบจึงเริ่มต้นตั้งแต่การจัดหา รวบรวม จัดหมวดหมู่ ประมวลผล สงวนรักษา การบริการและเผยแพร่สารสนเทศผ้าย้อมคราม จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมาชิกในกลุ่ม ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ชุมชน และผู้สนใจ สามารถสืบค้นข้อมูล ความรู้ สารสนเทศผ้าย้อมครามอย่างเป็นระบบ เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวผ้าย้อมคราม และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามได้เป็นอย่างดี (Changthavorn, 2015)

การศึกษา “สภาพและปัญหาการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม” เป็นส่วนหนึ่งในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามในประเทศไทย” จึงมีประโยชน์ต่อความเข้าใจสภาพและปัญหาการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามของประเทศไทยให้มีทิศทางชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หัวหน้ากลุ่มและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามในประเทศไทย จำนวน 15 กลุ่มๆ ละ 2 คน

อินฟอร์เมชัน Information

รวม จำนวน 30 คน คัดเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามในประเทศไทยที่ได้รับการรับรองคุณภาพสินค้าผ้าย้อมคราม 5 ดาว (OTOP) จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนกับกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2559-2560 ซึ่งมีทั้งหมด 8 จังหวัด ดังนี้ สกลนคร 6 กลุ่ม อุตรดิตถ์ 3 กลุ่ม กาฬสินธุ์ 1 กลุ่ม มุกดาหาร 1 กลุ่ม นครพนม 1 กลุ่ม อุบลราชธานี 1 กลุ่ม อำนาจเจริญ 1 กลุ่ม และแพร่ 1 กลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบบันทึกข้อมูล และแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure interview form)

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย

ขอบเขตการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการนำเอาประเด็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามในประเทศไทย” มานำเสนอเฉพาะประเด็นสภาพและปัญหาการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามในประเทศไทยของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ระหว่าง ปี พ.ศ. 2559-2560 โดยจดทะเบียน 2 ครั้งขึ้นไป และได้รับการรับรองคุณภาพสินค้าผ้าย้อมคราม 5 ดาว (OTOP) จากกรมการพัฒนาชุมชน

ผลการวิจัย

การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามในประเทศไทย จำนวน 15 กลุ่ม สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมครามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม

ผลการศึกษาจำแนกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านนโยบายการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมคราม และด้านกระบวนการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมคราม

1.1 ด้านนโยบายการจัดการสารสนเทศ
 ฝ่ายมัธยมศึกษา พบว่า ขาดระบบการจัดการสารสนเทศ
 แต่มีระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบ
 นามานุกรม ของกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
 กรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีแนวคิดการจัดการ
 ฐานข้อมูลฝ่ายมัธยมศึกษา ผู้ผลิตฝ่ายมัธยมศึกษา
 กระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย
 เพื่อรวบรวมข้อมูลให้ผู้บริโภคสามารถค้นหาข้อมูล
 ประกอบการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ฝ่ายมัธยมศึกษา
 ได้ นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่
 มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการผลิตภัณฑ์ฝ่ายมัธยมศึกษา
 มากที่สุดคือผ้าคลุมไหล่ ผ้ามัดหมี่ และผ้าพื้น
 รองลงมาคือ ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ได้แก่
 การผลิตฝ่ายมัธยมศึกษาตามคำสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ การให้
 ตัวแทนกลุ่มนำผลิตภัณฑ์ไปร่วมงานการออกร้านของ
 หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน เช่น การจัดจำหน่าย
 ผลิตภัณฑ์ OTOP ของกรมพัฒนาชุมชน การออกร้าน
 ของหอการค้าแห่งประเทศไทย เป็นต้น และการผลิต
 เพื่อจัดจำหน่ายเอง

1.2 ด้านกระบวนการจัดการสารสนเทศ
 ฝ่ายมัธยมศึกษา พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีการ
 จัดหาสารสนเทศเกี่ยวกับกระบวนการผลิตฝ่ายมัธยมศึกษา
 ได้แก่ การผลิตเส้นใยฝ้าย การผลิตสีย้อม การย้อม
 การออกแบบลวดลาย และการทอผืนผ้า รองลงมาคือ
 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ได้แก่ การออกแบบลวด
 ลายใหม่ๆ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น ของที่ระลึก
 กระเป๋า เสื้อ กระโปรง โดยส่วนใหญ่จัดเก็บและ
 รวบรวมข้อมูลในรูปแบบหนังสือ แผ่นพับ สมุดบันทึก
 และรูปภาพ และจัดเก็บในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่
 เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก วิดีทัศน์และแผ่นซีดี นอกจากนี้ยังมี
 กระบวนการในการถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่วิธีผลิต
 ฝ่ายมัธยมศึกษาด้วยวิธีชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น เช่น ยาย
 ถ่ายทอดให้แม่ แม่ถ่ายทอดให้ลูกและคนในครอบครัว
 และส่วนใหญ่มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์
 ได้แก่ เว็บไซต์ รายการโทรทัศน์ นอกจากนี้ยังมีการสงวน
 รักษาข้อมูลฝ่ายมัธยมศึกษาเพื่อนำไปใช้ในระยะเวลา เช่น
 การจัดทำฐานข้อมูลและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัย
 จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นฝ่ายมัธยมศึกษาให้โรงเรียน

ในชุมชน จัดอบรมให้ผู้สนใจได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติ
 รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กระบวนการจัดการสารสนเทศฝ่ายมัธยมศึกษา
 ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ่ายมัธยมศึกษา

กระบวนการจัดการสารสนเทศ	สภาพการจัดการสารสนเทศฝ่ายมัธยมศึกษา
การจัดการข้อมูลและการรวบรวมข้อมูล (Data collection)	<ul style="list-style-type: none"> - การแลกเปลี่ยนข้อมูลจากบุคคลภายในกลุ่ม และจัดทำข้อมูลเอง - การบอกเล่าจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง
การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Data classification)	<ul style="list-style-type: none"> - แบ่งตามประเภทการผลิตฝ่ายมัธยมศึกษา - แบ่งตามการออกแบบลายผ้า 3 ประเภทคือ ผ้ามัดหมี่ ผ้ามัดย้อม ผ้าพื้น และมีการเก็บของจริงไว้เป็นต้นแบบหรือบันทึกภาพถ่ายไว้ในสมุดภาพ
การจัดเก็บและบันทึกข้อมูลกระบวนการผลิตฝ่ายมัธยมศึกษาและการนำไปใช้	จัดเก็บอยู่ในรูปแบบเอกสาร วิดีโอ เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก และเก็บของจริงไว้เป็นต้นแบบ
ด้านการสงวนรักษาข้อมูล	<ul style="list-style-type: none"> - สงวนรักษาข้อมูลฝ่ายมัธยมศึกษาเพื่อนำไปใช้ในระยะเวลา เช่น การจัดทำฐานข้อมูลและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัย - จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นฝ่ายมัธยมศึกษาให้โรงเรียนในชุมชน จัดอบรมให้ผู้สนใจได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติ
ด้านบริการและการเผยแพร่ข้อมูล	<ul style="list-style-type: none"> - มีแผนการจัดอบรมเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์ฝ่ายมัธยมศึกษาอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง - ฝึกปฏิบัติให้คนรุ่นใหม่ในครอบครัว และผู้สนใจทั่วไป

2. ปัญหาการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมคราม
ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม

ผลการศึกษา จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ
ปัญหาด้านนโยบายการจัดการสารสนเทศผ้าย้อม
คราม และด้านกระบวนการจัดการสารสนเทศผ้าย้อม
คราม

2.1 ปัญหาด้านนโยบายการจัดการ
สารสนเทศผ้าย้อมคราม พบว่าส่วนใหญ่ ไม่มีการ
บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่มีหน่วยงานที่รับ
ผิดชอบโดยตรงทำให้นโยบายไม่ชัดเจน ขาดเอกภาพ

2.2 ปัญหาด้านกระบวนการจัดการ
สารสนเทศผ้าย้อมคราม พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชน
ผ้าย้อมครามไม่มีข้อมูลที่แน่นอนด้านการทำสีย้อม
ทำให้การย้อมสีผ้าย้อมครามไม่สม่ำเสมอ ไม่มีการ
ออกแบบลวดลายผ้าและผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ลวดลายไม่
ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค และการจัดข้อมูล
ไม่เป็นระบบและไม่มีเอกภาพ ด้านการสงวนรักษา
ข้อมูลผ้าย้อมครามกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม
พบว่าไม่มีการรวบรวมข้อมูลด้านการออกแบบลายผ้า
และผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการของตลาด
ด้านการบริการและเผยแพร่ข้อมูลพบว่ากลุ่มวิสาหกิจ
ชุมชนผ้าย้อมคราม ไม่มีการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็น
ระบบ ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจน และ
ขาดเอกภาพ รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัญหาของกระบวนการจัดการสารสนเทศ
ผ้าย้อมครามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
ผ้าย้อมคราม

กระบวนการ จัดการสารสนเทศ	ปัญหาของกระบวนการ จัดการสารสนเทศ
การค้นหาข้อมูลและ การรวบรวมข้อมูล (Data collection)	- ข้อมูลไม่แน่นอนด้านการทำสี ย้อม มีปัญหาความสม่ำเสมอ ในการย้อมสีผ้าย้อมคราม - ข้อมูลไม่สมบูรณ์ และสูญหาย ไม่มีการปรับปรุงข้อมูลให้เป็น ปัจจุบัน

ตารางที่ 2 ปัญหาของกระบวนการจัดการสารสนเทศ
ผ้าย้อมครามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
ผ้าย้อมคราม (ต่อ)

กระบวนการ จัดการสารสนเทศ	ปัญหาของกระบวนการ จัดการสารสนเทศ
การจัดหมวดหมู่ ข้อมูล (Data classification)	- ไม่มีการออกแบบลวดลายผ้า ใหม่ๆ
การจัดเก็บและจัด ระบบฐานข้อมูล	- ไม่มีการรวบรวมข้อมูลด้าน การออกแบบลายผ้าและ ผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับ ความต้องการของตลาด
ด้านบริการและ การเผยแพร่ข้อมูล	- ไม่มีการถ่ายทอดความรู้ อย่างเป็นระบบ - ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ ชัดเจน และขาดเอกภาพ

อภิปรายผล

1. สภาพการจัดการสารสนเทศผ้าย้อมคราม
ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม แบ่งเป็น 2 ด้าน
ดังนี้

1.1 ด้านนโยบาย ส่วนใหญ่มีนโยบายเกี่ยว
กับการผลิตผ้าย้อมครามและช่องทางการจัดจำหน่าย
สาเหตุเนื่องจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจ
ชุมชนผ้าย้อมครามเป็นการรวมกลุ่มกัน เพื่อการผลิต
สินค้าผ้าย้อมคราม โดยร่วมกันประกอบกิจการการผลิต
ผ้าย้อมคราม เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเอง
ครอบครัว และของชุมชน ดังนั้นนโยบายส่วนใหญ่จึง
เป็นนโยบายเกี่ยวกับการผลิตผ้าย้อมคราม และ
ช่องทางการจัดจำหน่าย เพื่อให้การผลิตผ้าย้อมคราม
มีความหลากหลาย ตรงกับความต้องการของตลาด
มีช่องทางการจัดจำหน่ายหลายช่องทาง ช่วยสร้าง
รายได้ให้ครอบครัว มีสภาพคล่องทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้
คุณภาพชีวิตดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธิศา
ของเหล็กนอก, สมาน ลอยฟ้า และ ชลภัสส์ วงษ์ประเสริฐ
(Songleknok, Loipha, & Vongprasert, 2015)
ที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้การจัดการความรู้ของธุรกิจ

ฝ้าย้อมครามตามห่วงโซ่คุณค่าคือการมีรายได้ โดยมีการบริหารจัดการและแบ่งหน้าที่กันทำตามความถนัดของสมาชิกกลุ่ม สอดคล้องกับงานวิจัยของ เซซชูตติ บุตรชาติ (Butchart, 2009) ที่ศึกษาวิจัยการดำเนินธุรกิจฝ้าย้อมครามของกลุ่มแม่ที่ตา จังหวัดสกลนคร โดยสมาชิกจะเน้นการผลิตทั้งปีหลังจากการประกอบอาชีพหลัก และเน้นการจัดจำหน่ายที่หลากหลายทั้งในท้องถิ่นและผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและสอดคล้องกับงานวิจัย ของชนิสรา ดวงบุบผา (Duangbubpha, 2015) ที่พบว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจต้องพึ่งพาบุตรหลานที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยเหลือในการจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกับผู้บริโภคได้โดยตรง

1.2 ด้านกระบวนการจัดการสารสนเทศ ฝ้าย้อมครามมีการแสวงหาสารสนเทศเกี่ยวกับกระบวนการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ โดยจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลไว้ในหนังสือ แผ่นพับ สมุดบันทึก และรูปภาพ เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก วิกิพีเดีย และ แผ่นซีดี เพื่อให้สามารถเข้าถึงและใช้ได้ง่าย มีการถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่โดยวิธีมุขปาฐะ (ถ่ายทอดโดยการบอกเล่า) และประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ รายการโทรทัศน์ เพราะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ้าย้อมครามเป็นการรวมกลุ่มกันผลิตฝ้าย้อมครามเพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาให้สามารถสร้างรายได้ในครัวเรือนได้ ดังนั้นการแสวงหาสารสนเทศเพื่อตอบสนองการผลิตฝ้าย้อมครามให้ได้มาตรฐานในการผลิตและผลิตภัณฑ์ตรงกับความต้องการของตลาดมีผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ อย่างหลากหลายเป็นกระบวนการจัดการสารสนเทศฝ้าย้อมครามที่ทางกลุ่มให้ความสำคัญ และถือเป็นแนวปฏิบัติของสมาชิกกลุ่มในการจัดการสารสนเทศให้สอดคล้องกับความต้องการ เช่น การเลือกผลิตภัณฑ์เส้นใยฝ้ายที่ย้อมติดสีครามดีที่สุด การทำสีย้อมและการย้อมที่ได้มาตรฐานสีไม่ตก การมีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายตรงกับความต้องการของตลาด ผู้บริโภค และสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์โดยตรงกับผู้บริโภค จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ภูมิปัญญาฝ้าย้อมครามยังคงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป ทำให้ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มต่างๆ

ให้ความสำคัญกับการจัดหาหาสารสนเทศฝ้าย้อมครามเกี่ยวกับการผลิตและการหาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ

2. ปัญหาการจัดการสารสนเทศฝ้าย้อมครามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ้าย้อมคราม

2.1 ด้านนโยบายไม่มีการบันทึกนโยบายไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงและขาดความชัดเจน เพราะการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ้าย้อมครามของสมาชิกส่วนมากเป็นกลุ่มแม่บ้านที่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่เป็นอาชีพหลัก และมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและใช้เวลาว่างในการผลิตฝ้าย้อมครามเป็นอาชีพเสริม ดังนั้นการจัดทำนโยบายและแผนการดำเนินงานจึงเป็นเรื่องยุ่งยากและต้องใช้เวลา จึงใช้วิธีการพูดคุยกับสมาชิกในกลุ่มแบบเรียบง่าย และมีความไว้วางใจและเชื่อใจผู้นำกลุ่มให้เป็นผู้นำในการดำเนินงาน

2.2 ด้านกระบวนการจัดการสารสนเทศ มีปัญหาการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลด้านการออกแบบลายผ้า และผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการของตลาดและความสม่ำเสมอในการย้อมสีฝ้าย้อมคราม และมีปัญหาการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ สาเหตุเพราะไม่มีนโยบายและแนวทางการดำเนินการในการจัดการสารสนเทศที่ชัดเจน และไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับฝ้าย้อมครามโดยตรง สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจไม่มีความรู้เรื่องการออกแบบลวดลาย และพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่ตรงกับความต้องการของตลาด การถ่ายทอดความรู้เป็นการบอกเล่าจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้บางครั้งข้อมูลขาดความแม่นยำ ถูกต้อง และเกิดจากการลองผิดลองถูกทำให้ช่างย้อมขาดความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ จึงส่งผลให้การย้อมสีฝ้าย้อมคราม ไม่สม่ำเสมอ การจัดเก็บและรวบรวมสารสนเทศถึงแม้จะมีการจัดเก็บและรวบรวมไว้ในสื่อต่างๆ แต่ยังไม่เป็นระบบ และไม่เป็นที่น่าสนใจ ขาดการตรวจสอบ ดูแลรักษาและปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน ทันสมัยและถูกต้อง สมบูรณ์พร้อมใช้งานอยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน เพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นเอกภาพ
2. ควรมีการส่งเสริมความรู้ที่เป็นข้อมูลด้านการออกแบบลายผ้าให้มีความหลากหลาย ทันสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด
3. ควรนำความรู้เรื่องธุรกิจผ้าอ้อมคราม บรรจุในหลักสูตรการทำผ้าอ้อมครามของสถาบัน การศึกษา เช่น โรงเรียน และมหาวิทยาลัย
4. ควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการจัดเก็บความรู้เกี่ยวกับผ้าอ้อมครามไว้ในฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการสืบค้น และเรียนรู้ จึงจะเกิดประโยชน์ต่อผู้สนใจ นักเรียน นักศึกษา หน่วยงานราชการและภาคเอกชน เช่น กรมการพัฒนาชุมชน พาณิชย์จังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด และหอการค้าจังหวัด

5. ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาและถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าอ้อมคราม เกิดการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าอ้อมครามให้เป็นสินค้าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุขุฎีนิพนธ์หลักสูตรปริญญาดุขุฎีบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์) สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เรื่อง การจัดการสารสนเทศผ้าอ้อมครามในประเทศไทย และได้รับทุนสนับสนุนการเรียนและการวิจัยจากโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก. รุ่นที่ 17) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

References

- Butchart, C. (2009). *The indigo dye business performance analysis : A Case Study of Mae Teetaa Natural Indigo Dye Group Ban Nadee, Sakon Nakhon Province*. (Master's thesis in Agribusiness). Graduate School Kasetsart University, Bangkok. (in Thai).
- Changthavorn, T. (2015). *Indigo and Sustainable Development of the BioEconomy*. Paper presented at The International Seminar of Indigo Dyed, November, 2015. Rajabhat Sakon Nakhon University, Sakon Nakhon. (in Thai).
- Duangbubpha, C. (2015). *Indigo-dyed fabrics: Applying folk wisdom to create community economies in Sakon Nakhon Province*. (Doctoral dissertation in Department of Cultural Science). Graduate School, Mahasarakham University, Maha Sarakham. (in Thai).
- Office of Commercial Affairs Sakon Nakhon. (2017). *Annual Report 2016*. Sakon Nakhon: Office of Commercial Affairs Sakon Nakhon. (in Thai).
- Phraratchabanyat Songsœem Wisahakit Chumchon B.E. 2548. (2005). *Ratchakitchanubeksa*, 122(6 Kq 18 January B.E. 2548), 1-13. (In Thai).
- Phupaka, S. (2015). *Opportunities of indigo with world fashion trend*. Paper presented at The International Seminar of Indigo Dyed, November, 2015. Rajabhat Sakon Nakhon University, Sakon Nakhon. (in Thai).
- Songleknok, S., Loipha, S., & Vongprasert, C. (2015). Knowledge Management Process of Indigo Dyed Cloth Community Business. *KKU Research Journal (Graduate Studies)*, 15(3), 1-14. (in Thai).
- Wipawin, N. (2010). *Dimension of Information Science*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University. (in Thai).
- World Craft City for Natural Indigo. (2017). *Sakon Nakhon City as "WCC-World Craft City for Natural Indigo*. Retrieved April, 2018 from http://wccapr.org/eventsphotos.php?events_id=101.